

ΑΠΟΚΡΥΦΕΣ ΠΤΥΧΕΣ ΤΗΣ ΜΕΛΑΝΗΣ ΨΗΦΟΥ¹

ΕΦΗ ΑΒΔΕΛΑ / ΑΓΓΕΛΙΚΑ ΨΑΡΡΑ

Στις δύο πρόσφατες εκλογικές αναμετρήσεις η Χρυσή Αυγή πήρε 7% των ψήφων και εγκαταστάθηκε για τα καλά στην Ελληνική Βουλή. Την ψήφισαν περίπου πεντακόσιες χιλιάδες άνθρωποι, κυρίως νέοι άνδρες μέσου μορφωτικού επιπέδου, στα αστικά και ημιαστικά κέντρα. Τα ερωτήματα που ανακύπτουν είναι πολλά, ένα, ωστόσο, αποκτά ιδιαίτερη πολιτική σημασία: από πού τροφοδοτείται η συγκεκριμένη οργάνωση; Γιατί την επιλέγουν οι ψηφοφόροι της;

Είναι, πιστεύουμε, προφανές ότι το αναντίρρητο γεγονός πως η Χρυσή Αυγή είναι μια νεοναζιστική οργάνωση δεν συνεπάγεται αυτομάτως ότι οι ψηφοφόροι της ασπάζονται –και ακολουθούν– τις αμιγώς νεοναζιστικές θέσεις και πρακτικές της. Η πρόχειρη ταύτιση εκατοντάδων χιλιάδων ψηφοφόρων με τον φασισμό ή τον ναζισμό είναι ερμηνευτικά ανεπαρκής και ενδέχεται να αποδειχθεί και πολιτικά ατελέσφορη. Και είναι βέβαιο ότι οι ιστορικές αναλογίες με τις αιτίες που οδήγησαν στη γιγάντωση του φασισμού και του ναζισμού την εποχή του Μεσοπολέμου δεν είναι σε θέση να δώσουν απαντήσεις σε σύγχρονα ερωτήματα. Με άλλα λόγια, η ταύτιση των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής με τον ναζισμό δεν αποτυπώνει την πραγματικότητα στην πολυπλοκότητά της και, κυρίως, δεν λειτουργεί αποτρεπτικά. Απόδειξη ότι η οργάνωση διατήρησε το ποσοστό της, παρά το ότι στο διάστημα που μεσολάβησε μεταξύ των δύο εκλογικών αναμετρήσεων αποκαλύφθηκε –και, με αδικαιολόγητη είναι αλήθεια καθυστέρηση, καταγγέλθηκε από πολλές πλευρές– ο ναζιστικός χαρακτήρας της.

Ο ναζισμός ή, έστω, οι σύγχρονες εκδοχές του δεν αποτελούν το κλειδί που θα μας επιτρέψει να αντιληφθούμε γιατί ένα 7% του εκλογικού σώματος στήριξε τη Χρυσή Αυγή –τη φορά,

μάλιστα, αυτή μετά λόγου γνώσεως. Κατά τη γνώμη μας, οι βασικές αιτίες που οδήγησαν στην εντυπωσιακή εκλογική ενίσχυση της εγκληματικής συμμορίας πρέπει να αναζητηθούν στην ανθεκτικότητα –και τη συγκυριακή αναζωπύρωση στις συνθήκες της κρίσης– κάποιων «βαθιών δομών» της ελληνικής κοινωνίας, οι οποίες είχαν αποπλιστεί πολιτικά, επομένως είχαν ως ένα σημείο περιθωριοποιηθεί στο κλίμα των πρώτων μεταπολιτευτικών δεκαετιών. Αναφερόμαστε στον αντισημιτισμό, τον ρατσισμό, τον εθνικισμό, την απαξίωση του πολιτικού προσωπικού –που φλερτάρει με τον αντικοινοβουλευτισμό– και τον σεξισμό. Οι «δομές» αυτές, οι οποίες αφορούν κατά κύριο λόγο τρόπους πρόσληψης και διαχείρισης της ετερότητας, συγκροτούν ένα συμπαγές σε μεγάλο βαθμό πλέγμα αν τις διαχωρίζουμε, είναι γιατί έτσι μπορούμε ευχερέστερα να αντιληφθούμε τις κατά καιρούς εξάρσεις κάποιων από αυτές, αλλά και να παρακολουθήσουμε τη διάχυση που παρουσιάζουν οι λόγοι που επιτρέπουν τη νομιμοποίησή τους, εντοπίζοντας τους εκάστοτε πομπούς και τα αυξομειούμενα ακροατήριά τους.

Αρχέτυπη μορφή του ρατσισμού, ο αντισημιτισμός συνιστά σταθερό όσο και «αόρατο» χαρακτηριστικό της ελληνικής κοινωνίας. Κι αν στις ημέρες μας άλλες εκδοχές ρατσισμού διεκδικούν μεγαλύτερη ορατότητα, το έδαφος παραμένει ιδιαίτερα πρόσφορο σε αρχαϊκές συνωμοσιολογικές θεωρίες με αντισημιτικό πρόσημο, ενώ αποκάλυπτοι αντισημίτες έχουν πλέον αποκτήσει κεντρική πολιτική νομιμοποίηση. Δεν θα σταθούμε στην πασιδήλη όξυνση της ξενοφοβίας, του ρατσισμού και του εθνικισμού: είναι βέβαιο πως τα προβλήματα της κρίσης έχουν εντείνει την από καιρό διαπιστωμένη έλλειψη ανοχής της ελληνικής κοινωνίας στην ετερότητα. Δεν είναι βέβαια αμελητέο το γεγονός ότι σήμερα αυτή η έλλειψη ανοχής μετασχηματίζεται σε ευθεία και απροκάλυπτη εχθρότητα. Η πρωτοφανής και συστηματική εκστρατεία άσκησης σωματικής βίας σε βάρος

των μεταναστών, στην οποία επιδίδεται η Χρυσή Αυγή, βρίσκει σήμερα πολλούς υποστηρικτές. Ούτως ή άλλως, η φαντασιακή μετάθεση των προβλημάτων μέσα από την ανακάλυψη εσωτερικών ή/και εξωτερικών εχθρών –αποδιοπομπαίων τράγων– συνιστά παμπάλαια καταφυγή σε περιόδους οικονομικής δυσπραγίας, ψυχικής ανασφάλειας και φόβου για το μέλλον. Στις επιπτώσεις της κρίσης συγκαταλέγεται ασφαλώς και η ολοένα και πιο σκληρή απαξίωση του πολιτικού προσωπικού, που ενίοτε συμπαρασύρει και το ίδιο το κοινοβουλευτικό σύστημα. Βασισμένη σε προϋπάρχοντα χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας, και κυρίως στη δυσπιστία προς το κράτος και τους θεσμούς του, εκφράζει σήμερα τη διάρρηξη των παραδοσιακών δομών ταύτισης των πολιτών με συγκεκριμένα πολιτικά πρόσωπα και κόμματα.

Είναι σαφές ότι οι ψηφοφόροι της Χρυσής Αυγής μοιράζονται τις συγκεκριμένες προκαταλήψεις τους με τους ψηφοφόρους ενός ευρύτατου πολιτικού φάσματος. Στο κλίμα αυτό, η απροσχημάτιστη επίκληση του σεξισμού και της ομοφοβίας αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα. Οι αναφορές της νεοναζιστικής οργάνωσης στην «ελληνική φυλή» –ή στο «ελληνικό έθνος»– βασίζονται σε μια εκδοχή του επιθετικού ανδρισμού, η οποία συνιστά καθαρή παλινδρόμηση σε σχέση με τις διαφοροποιήσεις που σημειώθηκαν στις έμφυλες σχέσεις κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Τροφοδοτημένος από τις ανατροπές στην έμφυλη καθημερινότητα που παρήγαγε η κρίση, ο λόγος της Χρυσής Αυγής περί φύλων μοιάζει να αποκτά ανησυχητική εμβέλεια, ανεξάρτητη ως ένα βαθμό από το βιολογικό φύλο των υποστηρικτών του.

Η εκδοχή του επιθετικού ανδρισμού που προβάλλει η Χρυσή Αυγή συνιστά σημείο συνάντησης με σημαντική μερίδα ψηφοφόρων της. Πρόκειται για ένα πρότυπο επιθετικής αρρενωπότητας, το οποίο αντλεί από παραδοσιακές κοινωνικές αγκυλώσεις και είχε αμφισβητηθεί και περιθωριοποιηθεί στον δημόσιο χώρο, εδώ και δεκαετίες, ως αντίθετο με μια

Η Έφη Αβδελά διδάσκει ιστορία στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης.

Η Αγγέλικα Ψαρρά είναι ιστορικός και δημοσιογράφος.

«ευρωπαϊκή» και «εκσυγχρονισμένη» εκδοχή των έμφυλων σχέσεων. Οι ανατροπές που έφερε η οικονομική κρίση έθεσαν σε αμφισβήτηση το ως πρόσφατα ηγεμονικό μοντέλο του «συναινετικού» ανδρισμού και πρόσφεραν το έδαφος για να στοχοποιηθούν στερεοτυπικά οι «υπεύθυνοι»: εκτός από τους «διεφθαρμένους» πολιτικούς, τους «εγκληματίες» ξένους, τους «θρασείς» ομοφυλόφιλους, μοιάζει να ενοχλούν πλέον και οι «γλωσσούδες» γυναίκες, αυτές που καταλαμβάνουν θέσεις ευθύνης, μιλούν στον δημόσιο χώρο ή –το χειρότερο– διατηρούν ενδεχομένως πιο εύκολα μορφές απασχόλησης στην άτυπη οικονομία, όταν νέοι άνδρες χάνουν τις δουλειές τους ή, απλώς, δεν έχουν δουλειά. Πόσοι –αλλά και πόσες– δεν είπαν ότι όλοι αυτοί χρειάζονται ένα «γερό χέρι ξύλο»; Και πόσοι ανάμεσά τους δεν έγιναν ψηφοφόροι της Χρυσής Αυγής;

Ας μην υποτιμήσουμε στο σημείο αυτό και το γεγονός ότι κεντρικές θέσεις του Μετώπου Γυναικών της νεοναζιστικής οργάνωσης, και συγκεκριμένα η έμφαση στον κοινωνικό και εθνικό ρόλο της μητρότητας, σε συνδυασμό με την καταδίκη των εκτρώσεων ως «εγκλήματος κατά της φυλής», εφάπτονται με λόγους που εδώ και καιρό εκφέρονται με ολοένα μεγαλύτερη ζέση από ποικίλα κοινωνικά, πολιτικά και επιστημονικά περιβάλλοντα. Κι ας μην αγνοήσουμε τη συγγένεια των λόγων αυτών με την ευθέως ξενόφοβη και σεξιστική επιστροφή στην «ελληνική οικογένεια», την οποία, ενόψει των πρόσφατων εκλογών, ασπάστηκε η πλειονότητα των πολιτικών δυνάμεων της χώρας. Συνέπεια κι αυτή ανακατατάξεων που

συνδέονται με τις οικονομικές επιπτώσεις της κρίσης, η τρέχουσα εμμονή στην «ελληνική οικογένεια» και τα δίκαιά της συνεπάγεται στα σημερινά συμφραζόμενα τη νομιμοποίηση αποκλεισμών που αφορούν κατά κύριο λόγο τους μετανάστες, αλλά περιλαμβάνουν και εκείνους και εκείνες που δεν πληρούν τις κανονιστικές προϋποθέσεις του «ελληνικού» οικογενειακού προτύπου.

Την ίδια ώρα, έχει ενδιαφέρον ότι στον λόγο της Χρυσής Αυγής χρησιμεύουν και πολλά από τα γνώριμα όπλα του παραδοσιακού αντιφεμινισμού. Διεκδικώντας πλέον εθνικό ακροατήριο, και στο πλαίσιο της «αντισυστημικής» κριτικής της, η οργάνωση καταδικάζει τον –από καιρό λησμονημένο από τις υπόλοιπες πολιτικές δυνάμεις– φεμινισμό μαζί με άλλες «επικίνδυνες» –καθότι «ξενόφερτες»– έννοιες, όπως ο διεθνισμός, η ισότητα ή η ομοφυλοφιλία. Οι θέσεις της Χρυσής Αυγής για τις γυναίκες –είτε αφορούν τη «γεννοκτονία των εκτρώσεων» είτε τις «φεμινίστριες με τις τρίχες στις μασχάλες», που θυμήθηκε όλως τυχαίως η Ελένη Ζαρούλια Μιχαλολιάκου– γειτονεύουν ανησυχητικά με αρχαϊκές προϋποθέσεις για τα φύλα και τον σύμφωνο με τη φύση «προορισμό» τους, οι οποίες μοιάζει να σηκώνουν κεφάλι στη συγκυρία της κρίσης. Πράγματι, δεν είναι δύσκολο να διαπιστώσουμε το νήμα που συνδέει ακραία συντηρητικές αντιλήψεις για τα φύλα, οι οποίες μέχρι πρότινος παρέμεναν περιθωριακές, με τον έμφυλο λόγο της νεοναζιστικής οργάνωσης. Στις σημερινές συνθήκες, οι παραδοσιακές αυτές αντιφεμινιστικές και ομοφοβικές αντιλήψεις εντάσσονται σε

ένα νέο πλαίσιο, που τους επιτρέπει να εμφανίζονται ως όχημα για την αποκατάσταση της διαταραγμένης φυσικής τάξης των πραγμάτων.

Είναι πλέον βέβαιο ότι η κρίση οδήγησε σε παροξυσμό κάποιες «βαθιές δομές» της ελληνικής κοινωνίας, μετατρέποντάς τις σε κοινούς τόπους. Εξίσου σαφές είναι ότι επέτρεψε να γίνει δημόσια αποδεκτό το επιθετικό ιδίωμα που υιοθετεί στον δημόσιο λόγο και στις πρακτικές της η Χρυσή Αυγή, μια εκδοχή επιθετικού ανδρισμού που διεκδικεί την ηγεμονία ως φορέας της σωτηρίας του «έθνους». Η κρίση διευκολύνει το ιδίωμα αυτό να εκδηλωθεί κατ' επανάληψη σε πολλές και διαφορετικές περιστάσεις. Παραμένει το γεγονός ότι η χρήση σωματικής βίας ως συστατικό στοιχείο της πολιτικής της διαφοροποιεί τη νεοναζιστική οργάνωση από άλλες πολιτικές δυνάμεις, με τις οποίες μοιράζεται ορισμένες –ή πολλές– από τις θέσεις της. Στο σημείο αυτό, συναντά και πάλι τις κοινωνικές επιπτώσεις της κατάστασης «έκτακτης δημοσιονομικής ανάγκης». Με άλλα λόγια, την ανασφάλεια και την οργή μερίδας του εκλογικού σώματος, η οποία, λιγότερο ή περισσότερο συνειδητά, αποδεικνύεται πρόθυμη να εκχωρήσει στη Χρυσή Αυγή τις προσδοκίες της για τον κυριολεκτικό «αφανισμό» όσων θεωρεί υπεύθυνους για τη σημερινή της κατάντια.

Έρχονται δύσκολες μέρες...

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Ι Το άρθρο πρωτοδημοσιεύτηκε στα «Ενθέματα» της Αυγής, Ι Ιουλ. 2012.

ΤΙΜΗ 5€

the books' journal

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ • ΓΡΑΜΜΑΤΑ • ΤΕΧΝΕΣ • ΙΔΕΕΣ • ΠΟΛΙΤΙΚΗ